

עומקא דפרשה

הקבוצה לחברותא או שיעור
קובעי עיתים

הכונה בברכה ראשונה

שער הציון

שואל כענין

כונה בתחנונים דב' וה'

ערש"ק כ' מנחה אב תש"ע

כוונת ברכה ראשונה

אם הכוונה מעכבת

כוונת הבקשות

פ' עקב - בענין כוונה בתפילה

גליון ק"ד

כוונה בתפילה אי הוי לעיכובא

הרב שבתי אולמן

כתב השו"ע (סימן ק"א ס"א) המתפלל צריך שיכון בכל הברכות ואם אינו יכול לכוין בכולם לפחות יכוין באבות ואם לא כיון באבות אע"פ שכוין בכל השאר יחזור ויתפלל. וכתב הרמ"א הגה והאידיא אין חוזרין בשביל חסרון כוונה שאף בחזרה קרוב הוא שלא יכוין א"כ למה יחזור עכ"ל. ובבה"ל שם (ד"ה והאידיא) כתב דלכא' כוונת הרמ"א בגוונא שסיים תפילתו ולא כיון באבות דלא חוזר, כיון דקרוב הוא שלא יכון, אבל כשעומד באמצע שמו"ע ולא כיון באבות איך ימשיך דחסר לו בשמו"ע והוי ברכה לבטלה, אמנם דבח"א משמע דלא חוזר אפי' כשהוא באמצע שמו"ע, לכן מצדד הביה"ל שימתין בשמו"ע שהש"ץ יאמר התפילה ויכוין לדברי הש"ץ בברכת אבות ובהו יד"ח דהוי כאינו בקי שהש"ץ מוציא יד"ח.

ובקה"י ברכות (ס' כ"ז) ג"כ הקשה זה דאיך יכול להמשיך בתפילתו אחרי שחסר לו בעיקר השמו"ע והוי ברכותיו לבטלה (ונראה מדבריו דלא ניח"ל בהצעת הביה"ל שימתין לחזרת הש"ץ, ולכא' הוא מפני דבסתימת דברי הרמ"א לא משמע כהביה"ל). וכתב דמוכרח מזה דאיכא ב' דינים בתפילה א' שיתפלל ויאמר את המילים של התפילה ב' שיכון ליבו פירוש המילים, וא"כ כל דין הלעיכובא הוא שיאמר את המילים שבתפילה, ובהו אם חסר ודאי שצריך לחזור, אבל פירוש המילים אינו לעיכובא וגם אם לא כיון יוצא יד"ח תפילה, וא"כ האידיא דאין חוזרין אם לא כיון באבות א"כ אף דאת "מעלת" התפילה בשלימות ובכוונה הפסיד, מ"מ עדיין קיים את "מצוות" התפילה ולכן גם כשאוחז באמצע שמו"ע ולא כיון בברכת אבות יכול להמשיך בתפילתו דיוצא יד"ח תפילה גם בזה. (ועיי"ש מש"כ עוד בזה). ובספר דעת נוטה למרן הגר"ח שליט"א (עמ' ובהערות שם) פסק כן לדינא במי שידע שלא יוכל לכוון ליבו בתפילה דיכול להתפלל, וכן במתפלל במנין וידע שלא מכוונים בברכת אבות דהוי תפילה בציבור, ומפני הסברא הנ"ל דאף שאין לה מעלת התפילה מ"מ יד"ח תפילה יוצאים בכה"ג.

ויסוד זה מתבאר ע"פ הא דאיתא בספר נפש החיים (פרקים פ"ה) וזת"ד דאף שמצוות התפילה נקראת עבודה שבלב ובעי שיכון פירוש המילים, וילפי' לה בפ"ק דתענית מדכתוב "ולעבדו בכל לבבכם" עם כל זה העיקר הוא בה מעשה המצוה, וטהרת המחשבה אינה אלא מצטרפת למעשה, למצוה ולא לעיכובא עת"ד. וכ"כ שם בספר עץ החיים (אות ס"ד) דתפילה שלא בכוונה אף אם אינה נחשבת כקרוב שיש בה נפש, מ"מ נחשבת כמנחה שאין בה נפש. והיינו ג"כ שמחשבה בתפילה היא מוסיפה למעלת התפילה ומחשיבה לקרבן, ואם חיסר בכוונה עדיין הוי קרבן של מנחה וקיים את מצוות תפילה אף בזו. ויש להוסיף דאף לשיטת השו"ע דהכוונה בברכת אבות היא לעיכובא וצריך לחזור אם לא כיון, מ"מ גם הוא ס"ל דהוי ב' דינים הנ"ל בתפילה. ורק ס"ל דגם דין הכוונה הוא לעיכובא בברכת אבות, ופשוט.

ולפי"ז אפשר להמתק דברי המשנה דריש פאה, אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעוה"ז והקרן קיימת לעוה"ב וכו' ועיון תפילה, ובשבת קכו: פירש"י דעיון תפילה הוא לכוון בתפילתו. וכ"כ תוס' שם קיא: וצ"ב בזה מהו המעלה הגדולה של כוונה בתפילה עד כדי שיש לו פירותיהן בעוה"ז וגם בעוה"ב, ולפי הנתבאר א"ש דעצם התפילה לכשעצמה אף ללא כוונה היא גדולה ומקיים בה מצוות תפילה והיא כמנחה. ולכן כשמוסיף בה כוונה נוסף בה עוד מעלה גדולה שעולה לדרגה של קרבן, ולכן מקבל בשכרו גם פירותיהם בעוה"ז דהוא מצד גוף התפילה, וגם לעוה"ב מצד הכוונה בתפילתו.

כוונה בברכה ראשונה של שמו"ע

הרב יהואל מיכאל רוטשילד

הביה"ל בסי' קא מביא רשב"א (הביאו הב"י סי' סג ס"ד) דבפס' ראשון של ק"ש ובאבות צריך שלא יהרהר בדברים אחרים כדי שיקבל עליו מלכות שמים בהסכמת הלב דכאן המצוה היא לכיון בלבד קבלת עומ"ש ומחשבות אחרות סותרות ענין זה, והביה"ל מבאר דאפי' אם בעת אמירת התיבות כיון כהלכה, אך כל שבאמצע פנה לבו לדברים אחרים, שמא אף בדיעבד לא יצא, ועכ"פ לכתח"י יש ליהדר בזה מאוד. וכבר נשאל הגרש"ז זצ"ל על דבר הרשב"א הנ"ל (ע"י הרה"ג יוסף שוב שליט"א) והשיב לו בתמיה מי יוכל לעמוד בזה.

והנה בסי' קד קי"ל שאם שומע קדיש או קדושה כשהוא באמצע שמו"ע יכול לשתוק ולצאת בשומע כוונה ולא אמרינן שכוין דחשיב כמוציא מפיו הוי הפסק בשבילו. ויש לעיין אם דין זה נאמר גם בברכת אבות ופסוק ראשון של ק"ש דהא ע"י עניית קדיש וקדושה לבו פונה לדברים אחרים, וכן בהא דכתב השע"ת (סאב), דמי שלא השלים ק"ש וכבר הקדים הש"ץ וסיים שישתוק וישמע ה' אלוקים אמת מהש"ץ ונלמד מדין הקודם (שיטת רש"י) שאין בזה חשש הפסק או משום קורא למפרע, דיל"ע אם זה גם באמצע פס' ראשון.

ונראה דתלוי לפי הטעמים שכתבו המפרשים בביאור דין זה, דמקור שיטה זו הוא ברש"י, והעולם פי' דס"ל לרש"י דשומע כוונה אינו כמדבר ורק נתייחס אליו הברכה וע"י ס"ל שאין זה הפסקה, וא"כ באבות ופסוק ראשון של ק"ש דאף מחשבה מפסקת ודאי אסור ואין בזה נידון כלל. וי"מ הטעם דשמיעה לגבי דיבור אינו מפסיק אבל שמיעה לגבי שמיעה לכונ"ע מפסיק, ולפי"ד כ"ש דשמיעה לגבי מחשבה גרע טפי ומפסיק, אבל הריטב"א בשם הר"ח ס"ל כרש"י וביאר הטעם דכי אמרינן דשומע כוונה הוי הפסקה דוקא בדברים אחרים, אבל בזה (קדושה) שהוא שבחו של מקום לא דייגין ליה כהפסקה, א"כ גם באבות לא שייך בזה הפסק דהוא שייך מאותו ענין.

והנה דברי הריטב"א צ"ע דא"כ במדבר קדיש וקדושה לא יהא הפסק שהרי עוסק בשבחו של מקום, אלא מאי דוקא בשמיעה ליכא הפסק משום דשומע כוונה אינו כמוציא מפיו וא"כ למה בשאר דברים שאינם שבחו של מקום הוי הפסקה ע"י שומע כוונה? ולפי"ד אפשר ליישב דודאי מצד הפסקת דיבור אין שום שאלה כלל דשומע כוונה אינו כמדבר או דשמיעה אינה מפסקת בדיבור אבל הוקשה לו מצד המחשבה דהא יש דין שהמתפלל צריך לכוין ולכתח"י צריך לכוין כל השמו"ע ואין שרי לשמוע קדיש וקדושה ועי"ז לא קיים הדין כוונה שכתב הרשב"א וע"ז תירץ דשבח לגבי שבח אינו מפסיק ור"ל דאין זה נקרא לבו פונה לדברים אחרים דעדיין עסוק הוא בשבחו של מקום אבל אכתי' בהא דאינו מפסיק את הדיבור צריכים אנתנו לשאר התירוצים.

אך המעיין בריטב"א יראה שלא משמע כן בדבריו אלא בעלמא גם ע"י שומע כוונה הוי הפסקה ממש חוץ מדברים של שבח, והנראה בדעת הר"ח דס"ל דשומע כוונה אינו מפסיק בגלל שנחשב כמדבר שא"כ גם במדבר דברי שבח הוי הפסק כמו במדבר דברי שבח בפיו אלא ההפסק הוא מצד שיוצא י"ח במצוה אחרת דא"א לצאת י"ח קדיש וקדושה באמצע השמו"ע וע"כ חידש דמצוה כזאת שג"כ עוסק בשבחו של מקום לא הוי הפסק משא"כ במדבר ממש דהוי הפסק מצד דיבורו. ועי' בתב"ש (אסט) בתירוץ השני שהזכיר סברא זו לגבי שומע כוונה.

נתבאר לפי הריטב"א דדין זה של רש"י שייך גם באבות ופסוק ראשון של ק"ש. ומ"מ לכוון לשמוע ה' אלקיכם אמת בפסוק ראשון של ק"ש אסור גם לפי טעם זה דהזכרת יצ"מ אינו שייך לקבלת עומ"ש כמו קדיש וקדושה אצל ברכת אבות.

ולמעשה לענין הלכה לא נקטינן כטעם זה של הריטב"א דהב"י מתיר לשמוע קדיש וקדושה באמצע הנחת תפילין ושם אינו עוסק בשבחו של מקום, וכן לפי"ז א"א לשמוע הבדלה ושאר דברים דהוי הפסקה אלא דלא קי"ל כהריטב"א. ועי"ע בא"א מבוטשאטש שביאר הטעם ע"ד דרש דמחשבה מצטרפת לטובה ולא לרעה וטעם זה שייך תמיד.

הרב יצחק לוי

ידועה קושיית הקדמונים, מהי תכלית הכוונה בתפילה, הלא הקב"ה משגיח ומכוון את כל הבריאה, וכל מאווינו ורצונינו גלויים וידועים לפניו, ומה הצורך בביאור ובקשת צרכינו. ועוד, הרי כל מה דעבד קב"ה לטב עבד, וכיון שהקב"ה גזר עלינו מה שגזר מאיזה טעם שיהיה, מדוע ישק"ה את דעתו שהיא לטובה רק מחמת בקשתנו.

וע"כ יסדו לנו, שיסוד התפילה היא להודיע ולהשריש בקרבינו את האמת והאמונה שביד הקב"ה למלאות כל שאיפותינו, ונמצא שהתפילה היא דרך למסור בידי את הממשלה והשלטון. ועל ידי הזכות שהגענו להכרת האמונה, השי"ת ממלא כל משאלותינו לטובה. (וכן מבואר בספר שבילי אמונה, ספר העיקרים, בית אלהים למב"ט, גדולי המוסר ותלמידיהם).

אלא שיש להבין לפי זה, למה תיקנו אנשי כנה"ג את כל נוסח התפילה בלשון בקשה ותחנונים, וכן שנינו בברכות (כח): "העושה תפילתו קבע אין תפילתו תחנונים", והרי עיקר הנוסח צריך להיות בדרך ההכרה והאמונה והתבוננות על שורש הדעת והסליחה והפרנסה, שהוא רק מהקב"ה ורק בידו להושיע.

ונראה הביאור בזה, דאף שבאמת עיקר התפילה היא כדי לבא להכרה שהכל ביד ה', מ"מ הדרך המעשית והמוחשית ביותר לבא לידי הכרה זו היא ע"י בקשה ותחנונים, שהרי באמת הקב"ה יכול לשנות את רצונו ולתת לנו את מבוקשינו (אלא שאין סיבה שיעשה כך), וכיון שיכול לעשות כן, אנו מבטאים את תלותנו אל הקב"ה בצורה מוחשית זו כאילו אינו תלוי רק ברצונו ובבקשתנו. נמצא שע"י הבקשות והתחנונים אנו משרישים בנו את האמונה בחוש שהכל תלוי בידו, ובזכות אמונה מעשית זו אנו נושעים בתפילתנו.

ולפי הגדרה זו בביאור הכוונה בתפילה, יובן לנו מדוע לא מצאנו שום תפילה על מהלכי הטבע, וכגון שהשמש תזרח למחר, ושהלבנה תאיר בלילה וכל כדומה. ומצאנו על אלה רק שבחים להקב"ה. ויש להבין, הרי הקב"ה מהווה את הבריאה בכל רגע מחדש, ולמה אין תפילה שהקב"ה ימשיך לחדש הבריאה ולא יחליט פתאום להפסיק את חידוש הבריאה. אלא הביאור בזה הוא, כי במהלכי הטבע לא ניכרת האמונה בבורא עולם, דכיון שמהלך זה אינו תלוי במעשי בני אדם אם לטב אם למוטב, ולילה ויום לעולם לא ישבותו, נמצא שקשה לבא לידי הכרה ותלות בבורא בדבר זה שלעולם אין רצון הקב"ה משתנה בו.

ומטעם זה גם לא מצאנו תפילה על נס, ואדרבה, בברכות (נד). אמרו, "היה באיך ושמע קול צוחה בעיר ואומר יהי רצון שלא תהא בתוך ביתי הרי זו תפילת שוא", וצ"ב למה אין להתפלל על הנס, ומאי שנא מרבי חנינא בן דוסא שהתפלל גם על הניסים (עיין תענית כה). אלא כיון שעיקר התפילה היא לבא להכרה באמונה שהכל ביד הקב"ה, מעתה אם רוצה להתפלל על הנס, צריך האדם מקודם לבא לידי הכרה שגם הטבע כולו תלוי ברצון הקב"ה והוא מהווה הבריאה כפשוטו ממש, ולכן בידו לשנותה, וכיון שהכרה זו שטבע הוא ממש כמו נס היא רחוקה מאתנו, אין מקום לתפילה על נס. אבל רחב"ד שבא לידי הכרה שאין הבדל בין טבע לנס, ו"מי שאמר לשמן וידלק יאמר לחומץ וידלק" (תענית שם), הוא יכול לבקש גם על נס, כי בידו לבא לידי הכרה באמונה גם על הטבעיים.

ויובן בזה ג"כ שיטת הרמב"ן בספר המצוות (מ"ע ה) שחולק על הרמב"ם שמנה את התפילה בכל יום כמצות עשה, והרמב"ן סובר שם שהתפילה אינה חובה כלל, ורק התפילה בעת צרה היא מה"ת. ויש להבין מה הבדל בין תפילה בעת צרה מתפילה שבכל יום, והרי בסנהדרין (מד:), שנינו, "א"ר אלעזר לעולם יקדים אדם תפילה לצרה", ובשבת (לא:), אמרו, "לעולם יבקש אדם רחמים שלא יחלה, שאם יחלה אומרים לו הבא זכות והפטר", משמע שיש יותר טעם להתפלל לפני הצרה מאחר הצרה.

אלא הביאור בזה, דכיון שיסוד התפילה הוא לבא לידי הכרה באמונה שהכל בא מידי הקב"ה, א"כ אין מתאים יותר לזה מעת צרה, שאז בנקל לאדם להתבונן שהצרה בא מידי ה', וכיון שאז הוא בא בנקל, חייבה התורה בזה על האדם להתפלל, [וכידוע מיסוד הגר"ס זצ"ל, שכל מצוה שיותר קל לקיימה, חיובה גדול יותר], אבל כאשר האדם בתוך שגרת החיים, הרי הוא שוכח בקלות מאלוהיו, וקשה לו לבא לידי הכרה זו, לכך לא חייבה אותו התורה אז להתפלל. אבל אדרבה, כיון שיותר קשה לבא לידי הכרה זו מתוך שגרת החיים, לכך אמרו שמי שמגיע אז לידי הכרה זו, מונע יותר את הצרה, כי אחר שבאה הצרה אינה מעלה גדולה כל כך לבא לידי הכרה זו.

ועיין בלשון הרמב"ן שם שהגדיר חובת התפילה בעת צרה: "ותהיינה עינינו ולבנו אליו לבדו כעניני עבדים ביד אדוניהם", ועוד שם, "שנאמין שהוא יתברך ויתעלה שומע תפילה, והוא המציל מן הצרות בתפילה וזעקה", והוא כקילורין לעניים לכל הנתבאר שעיקר התפילה היא לבא להכרה באמונה ולהרגיש תלות בהקב"ה.

הרב יואל טויב

בב' מקומות מצאנו ענין מיוחד דמערכת הכוונה, בפסוק ראשון של שמע כמש"כ השו"ע (הג, ד) ובברכה ראשונה של שמו"ע כמש"כ השו"ע (קא, א). וצ"ע מה מעכב בכוונה, והענינים ע"פ קבלה ודאי אין מעכב ואף לכתחילה כתב הצ"ח ברכות כח: דא"צ לכוון בתפילה וה"ה בברכה ראשונה לכאן, ועדיין יש הרבה לדון מאי הכוונה המעכבת בהם ואם שווה פסוק ראשון של ק"ש לברכה ראשונה של שמו"ע, ואיני ראוי כלל לדבר בדברים חמורים כאלו אלא לעורר לב הת"ח שיעיינו בזה ואי"ה יתבנו דעתם בזה ונזכה לדעת אמיתות הענין.

ובשורש סיבת המעכב בכוונה בפס' ראשון של שמע פי' תרי"ב רפ"ב דברכות ד"ה שמע דנילף מלשון שמע דילפינן דהוא בכוונה מהסכת ושמע ע"ש, וברית"ב א"ש שם משום דהוי קבלת עול מלכות שמים, וכ"כ הרשב"א ג': (סד"ה שמע) ופי' דזה הטעם דחלוקים פסוק ראשון של שמע וברכה ראשונה של שמו"ע דאלו שהם קבלת עומ"ש או סידור שבחים אינו בדין שיהיה לבבו פונה לדברים אחרים, ודברי הרשב"א הובא בב"י סי' ס"ג הביאו מג"א סק"ז ומשנ"ב סקט"ו.

ויל"ע לדברי הר"ן דהוא גזה"כ אם שורשו קבלת עומ"ש וה"ה דזהו שורש הסיבה לברכה ראשונה דהוא סידור שבחו של מקום או דהוא גזה"כ מיוחדת לקר"ש, ובריו"נ ריש ברכות ד"ה ואיפסקא הק' על רש"י דס"ל דיוצאים יד"ח קר"ש דאורייתא בקר"ש שעל המיטה בא"ד ועוד שאפי' בלא זאת הכוונה [דהיינו כוונת לצאת יד"ח מצוה שהזכיר בתחי"ד] צריך כוונת הלב לקבל עליו עול מלכות שמים במורא ואותו שעל מיטתו ואינו מכוון לזה וקצת נראה מדבריו דזהו הכוונה המעכבת דריש פ"ב הני"ל, אך יתכן דזהו ענין אחר לכתילה דכ"ע מידי דקר"ש לכתחילה בעי קבלת מלכו"ש.

ויל"ע בדבריו אם עיקר הכוונה היינו כוונת המילות וזהו הסכת ושמע או הסכת היינו להבין התוכן והיינו קבלת עומ"ש כנ"ל, וברית"ב א"ה להדיא דעיקר כוונת המילים, וברשב"א הני"ל לכאן העיקר הריכוז דהיינו תוכן הענין קבלת עומ"ש וסידור שבחים ובלא היסח הדעת דהיינו להתרכז בענין, ואפשר דאין כוונתו דאסור להסיח דעת אלא לאפוקי מכוונת המצות לפני העשיה שדיבר שם משא"כ באלו דבעי כוונת המילות בשעת מעשה שלא יסיח דעתו דהיינו שלא ידמיר בלא להתכוון, ולכאן זהו ספקו של רש"י בס"ל קא אם מעכב היסח הדעת בין התיבות, אבל פשוט לו במשנ"ב סק"ב רס"ה הח"א דכוונת המילות מעכב וכן נקטו הנת"ח ופמ"ג על מג"א סג ז' שהזכיר דברי הרשב"א. ועיין במשנ"ב סי' ה' סק"ג בשם הגר"א דשם אדנות צריך לכוון בכ"מ רק אדון כל כקראיתו ואי"צ ככתבתו בהויה דהוא היה הוה ויהיה דהעיקר הוא הקריאה מלבד קר"ש פסוק ראשון, ויל"ע אם זה מעכב, וגם יל"ע בברכה ראשונה של שמו"ע שלא הוזכר שם [וגם שם כתיבתו בהויה בסידורים וחלוק מברכה ב' דכתיבתו באדנות], ואפשר דה"ה אלא דריו"נ דהוא מקור הדברים דיבר שם בקר"ש כמש"כ הגר"א, ובאמת צ"ב מ"ש קר"ש משא"ד דהא אם העיקר הוא ע"פ הקריאה לכאן ה"ה בקר"ש.

ואולי דיסוד קר"ש אינו סתם לקבל את הקב"ה למלך אלא ליחידו בצורת הנהגתו העולה בפסוק שמע וכיון דהכתיב הוא חלק מצורת היחוד העולה בפסוק זה מוטל עלינו לכוון אותו, אך יתכן דא"ז מעכב, וכמו דיתכן דאין מעכב יחודו בפירוט בד' רוחות וז' רקיעים שו"ע ס"א ו' אף דודאי הוא חלק מיחוד השלם, ויתכן דאף גוף ביאור שורש השמות אינו מעכב ואין מעכב אלא פשוט המילים, ואולי ביאור השמות הם פשוט המילים, וכמו"כ יל"ע אם צריך להבין עומק הפשט דבעל הכוחות כולם עיין נפה"ח פ"א וע"ע ראש יוסף ריש ברכות בביאור פסוק ראשון של שמע הביא פלוגתא דהרש"י ורשב"ם אם אחר השתא או אחד לעתיד ועיי"ש שביאר הענין באורך (ועיין שיטמ"ק מנחות עא. אות כו דכתב דהוא ב' ביאורים בקר"ש דק"ש דבני יעקב הוה וקר"ש דמשה לעתיד), ומדהביא הראש יוסף זה בריש ברכות ש"מ דזה הכוונה הראויה בק"ש לחשוב כ"ז, ויל"ע אם מעכב דאולי דזהו חלק מביאור הלשון ובפרט דזה מיסוד היחוד, אך אפשר דאין מעכב אלא התרגום הפשוט והיחוד הפשוט דה' אחד. וגם לשון ישראל כשנאמר ע"י בני יעקב כוונתו ישראל אביהם וא"י משה בחומש דברים הכוונה לכלל ישראל [עיין שיטמ"ק מנחות הנזכ"ל] ובק"ש דילן מוכנס שניהם כמש"א בפסחים נו' דבשכמ"ל בלחש דאמרו יעקב ולא אמרו משה.

ויל"ע אם מעכב ב' הפירושים או דסגי בחד או דכלל אין מעכב כוונה בזה דאינו חלק מן היחוד. וכמו"כ יל"ע בברכה ראשונה בשמו"ע דע"ד הפשט נאמרו פי' רבים ולכאן היה נרא' דסגי בפ' אחד וכל פי' ע"פ רבותינו המיוסד על אדני הפשט, דאל"כ אין לדבר סוף, ולמה לא כתבו השו"ע והפוסקים הביאור העיקרי, והטעם נרא' בזה דאף דהשווה היסוד דפסוק ראשון וברכה ראשונה היינו דשורשם אחד דבלא כוונה חסר גוף הענין אבל גוף הענין בק"ש הוא הקבלת עומ"ש ע"פ פסוק דשמע כנ"ל והכוונה דברכה ראשונה בתפילה היא סידור שבח ולא אמירת קוף בעלמא ולקבל שם שבח העיקר שיהיה עם פי' ע"ד הפשט, ולפ"ז מסתבר דבאמת בזה אי"צ כוונת הכתיב בשמות וסגי בכוונת אדנות דאין עומק השם שורש השבח, כקר"ש דעומק השם שורש היחוד, ואפשר דאף גוף הביאור ע"פ הקריאה א"כ מעכב אף דודאי חובה אפי' בשאר הזכרת שמות, ואולי זהו גוף הפירוש וכל פירוש המילות מעכב [ובהריני מכוון על שמות הקודש כתב דאין מועיל הזכרת הריני מכוון לברכה ראשונה לכאן ס"ל דזה מעכב].

עבודה שבלב

כתיב בפר' והיה אם שמע (יא, יג) "ולעבדו בכל לבבכם", ונתפרש בריש תענית (ב.) איוז היא עבודה שהיא בלב, היא אומר זו תפלה, ומקורו בספרי (עקב ה [מא]) ד"א לעבדו זו תפלה, או אינו אלא עבודה ממש, ת"ל בכל לבבכם, וכי יש עבודה בלב את מה ת"ל ולעבדו בכל לבבכם זו תפלה, ופי' הר"ד פרדו בספרי דבי רב "והא דקרי לתפלה עבודה שבלב, פשוט **דעיקר התפלה בלב, כדאמרין תפלה בלא כוונה כגוף בלא נשמה**". וע"ע במהר"ל דיסקין בפר'.

ועי' רבינו מנוח בריש הל' תפלה שכ' איוז היא עבודה שבלב, כלומר איך יתכן לעבוד אדוניו בלבו בלי מעשה אפילו מעשה זוטא דהיינו דבור, זו תפלה, שהתפלה לשי"ת עיקרה הוא כונת הלב לא שיניע פיו ושפתיו ולבו רחוק ממנו. [יש לציין שלדעת הרמב"ם הפס' הנ"ל אינו המקור למצות תפלה אלא מועדתם את ה' אלוקים, ועי' כס"מ (א,א), דלא ס"ל מהך משום דהוא סיפור דברים. אכן החינוך כ' את מצות תפלה על קרא דידן דלעבדו בכל לבבכם].

חיוב כוונה בתפלה

כ' הסמ"ק מ"ע יא, **להתפלל בכוונה** בכל יום שנאמר ולעבדו בכל לבבכם ודרז"ל איוזיה עבודה שהיא בלב היא אומר זו **תפילה בכוונה**... וכן הדין נותן כי מי שמתכוין בשאלתו ולא יכוין בשבחו של הקב"ה מחייב את עצמו וכו'. ומבואר דהכוונה היא חלק מהמצוה, ומהות תפלה היא דוקא עם הכוונה.

וברמב"ם פ"ד ה"א א' מה' דברים המעכבים את התפלה - כוונת הלב. ובהט"ו פי' כוונת הלב כיצד **כל תפלה שאינה בכוונה אינה תפלה** ואם התפלל בלא כוונה חוזר ומתפלל בכוונה.

החרדים (פ"ט יז) כ' בכלל מ"ע מה' **תלויות בלב**, "להתפלל בכל יום בכוונת הלב", [וסמך על הסמ"ק שמנאה עם המצוות התלויות בלב כיון דהקב"ה תלאה בלב]. וכ' שם "ואם לא כיון בה לא יצא יד"ח ועונשו גדול מאוד". ועי' בסמ"ק (שם) "כי מי שמתכוין בשאלתו ולא יכוין בשבחו של הקב"ה מחייב את עצמו". ועי' בס"ח (קנח) שהאריך בכמה דרכים להכין את הלב כדי להתפלל בכוונה.

ועיקר הדין בברכות לא. המתפלל צריך שיכוין את לבו לשמים. ובימות קה: המתפלל צריך שיכוין את לבו למעלה, וע"ע ברכות ל: אר"א לעולם ימוד אדם את עצמו אם יכול לכוין את לבו יתפלל ואם לאו אל יתפלל.

ובטור (צח) ביאר ב' ענינים בחיוב הכוונה, הא' מצד שמדבר לפני המלך. והב' שהתפילה במקום הקרבן ולכן אין לערב בה מחשבה אחרת כמו מחשבה שפוסלת בקדשים. [ובשבילי הלקט (יז) נקט לה לקולא דכוונה אינה מעכבת כקדשים דסתמא לשמה, וייד"ח. אכן כ' דהמתפלל בכוונה עדיף ומצוה מן המובחר ואינה חוזרת ריקם].

ועי' בס' הבתים עשה יג (עמ' פט) שמנה הרבה דינים שתקנום חכמים **כדי שיהיה לבו נכון בענין התפלה**. כגון מעומד כעומד לפני מלך, ונוכח המקדש "למען יהיו עיניו ולבו נגדו תמיד", וכיוון רגליו וכפיתת ידיו כעבד לפני רבו. ונתינת עיניו למטה, ועוד.

כ' בסידור הרוקח בסיום פי' תפלות החול (פב) וז"ל הרי אתה רואה כי אין תיבה בתקון התפלות בחינם... על כן כל איש חי ישים התבונה אל לבו, **וישים נפשו בכפו לכוין כל תיבה אשר יצא מפיו**, כי התפילה עטרת בוראו מלך הכבוד ב"ה.

מהות הכוונה

כ' הרמב"ם פ"ד הט"ז, כיצד היא הכוונה, שיפנה לבו מכל המחשבות **ויראה עצמו כאילו הוא עומד לפני השכינה**, לפיכך צריך לישב מעט קודם נתפה כדי לכוון את לבו ואח"כ יתפלל בנחת ותחנונים. [ועי' סנהדרין כב. המתפלל צריך שיראה עצמו כאילו שכינה כנגדו שנו' שוית'].

אבל הסמ"ק (א) כ' ומה היא כוונה שאמרנו **שיחשוב בכל תיבה פירושה**, וידקדק שלא ידלג תיבה אחת כאילו היה מונה מעות, [וגם לד' הרמב"ם בעי פי' המלות, וכדכ' הגר"ח, מ"מ עיקר הכוונה היא שעומד לפני המלך. אבל לסמ"ק עיקר הכוונה היא הפירוש].

ובתרי' בברכות (כא. מד"ה) משמע דעיקר הכוונה היא **טהרת הלב מעניני עוה"ז**, [ועי' שמו"ר (כבג), צריך לטהר לבו קודם שיתפלל]. שכ' דשהיית חסידים הראשונים אינה כדי שיפנו טרדת המחשבות ויכוונו באמירת התפלה. אלא כדי שיכוונו שיהיה לבם שלם בעבודת המקום ויבטלו מלבם תענוגי עוה"ז וכו' ויהיה כוונתם ברוממות השם. ואמנם ודאי דאיכא לב' הכוונות וכמ"ש בתרי' לק' (כב: מד"ה) במ"ש בגמ' המתפלל צריך שיכוין את לבו כלומר צריך שיכוין לבו לאמירת המלות **שידע מהו אומר**, ונת' שם דאיכא ב' כוונות כוונת טהרת הלב וכוונת אמירת המלות. ובמהרש"א (ח"א לא) משמע דהם ב' הילפ' שבגמ' ברכות וביבמות (קה: ע"ש). ועי' רבינו בחיי שמת כב. ועי' באגרת הרמב"ן דמדוק' ג' הכוונות הנ"ל.

תפילה בלא כוונה

לשון הרמב"ם **כל תפלה שאינה בכוונה אינה תפלה** ואם התפלל בלא כוונה חוזר ומתפלל בכוונה. ומבואר דאינה תפלה כלל, וכ"מ בתשו' הרשב"א (ח"א שמד), ועי' בגמ' (ל: דאם אינו יכול לכוון אל יתפלל. ומבואר ביותר להנ"ל) דעיקר המצוה תלויה בלב. והגר"ח כ' דהוי חסרון בעצם מעשה התפלה שענינה הוא עומד לפני המלך, ובלא זה הוי מתעסק. [אך עי' חינוך (תלג) דמשמע שכוונת עומד לפני המלך מעכבת רק באבות]. וכבר האריך בזה היד המלך דבכה"ג אינה תפלה אלא קול דברים בעלמא, וכל שלא נתפעלה נפש האדם בתפלתו, הר"ז כשאר פטפוטי דברים.

אך הנה כ' הטור (צח) בשם מהר"ם מרוטנבורג דהאינא אין נזהרים בכל ענייני הכוונה שזכרו שם מכיון שאין אנו מכוונים כ"כ בתפילה, וכ"כ המאירי ועו"ר, [אכן עי' בפמ"ג ובערוה"ש דמ"מ מחוייבים לעשות מה שאפשר כדי לכוין]. והכריח מזה בעינים למשפט (ברכות ל) שגם בלא כוונה הוי תפילה. וכן נקט החו"א דפליג על הגר"ח בגליונות עי"ש.

ועי' קה"י (ברכות כז) **זגם באמירה בעלמא נקרא תפילה**, אלא שחסר עוד כוונה וחוזר ומתפלל כדי לקיים ג"כ ענין הכוונה. [והביא בהגהה דכ"כ המב"ט דמ"מ יש מצוה בקריאת התיבות].

וכ"כ הנפה"ח (ש"ב ספ"א) דטהרת הלב היא למצוה ולא לעיכובא, אפי' בתפילה שנקראת עבודה שבלב, שהעיקר הוא המעשה. והאריך יותר בפרקים (פ"ה) עי"ש דמ"מ אינו לריק "כי עכ"פ הרי העלה וקשר נפשו ברוחו ועולם הנפש בעולם הרוח". וכ"ה בכתר ראש כדלהלן.

כגוף בלא נשמה

"תפילה בלא כוונה כגוף בלא נשמה". כ"כ האברבנאל (אבות פ"ב יג), והאור יקר, והשל"ה (תמיד, נמ"צ ח) והובא בהק' הריב"ץ והבית יעקב ועוד. ויסוד הדברים מצינו בחוה"ל חשבוה"נ ש"ג (החשבון התשיעי) שכ' כי המלות תהינה בלשון קקליפה והעיון במלות כלב, והתפלה כגוף והעיון כרות. וכשיתפלל המתפלל בלשונו ולבו טרוד בזולת ענין התפלה תהיה תפלתו גוף בלא רוח וקליפה בלא לב, מפני שגופו נמצא ולבו בל עמו עת תפלתו. ועי' בצידה לדרך (מ"א כ"א פל"ד) שמילים הם הגוף והכוונה היא הנשמה. ובפשטות הגוף בלא הנשמה הוא גוף האדם, אכן יתכן לפרש עוד דהוא מוסב על הקרבן שהתפלה כנגדו. וכך מבואר בדברי הגר"ח מוואלין בכתר ראש (כב) שהתפלה בלא כונה כגוף בלא נפש, ולכן אינה כקרבן, **אבל היא נחשבת למנחה**. ולשיטתו דהוי תפילה גם בלא כוונה, (כדלעיל).

מתוך כובד ראש

במתני' רפ"ה דברכות, אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש. וילפי' בגמ' מדכתיב וגילו ברעדה. ועפי"ז פי' רש"י ושאר' דכובד ראש הוא הכנעה [ובמכתם הוסיף "הכנעת ושפלות הרוח"]. ועי' רא"ה שפי' מתוך הכנעה שיכנע לשמים, לפי שהתפילה היא שאלת צרכי, והוא כמדבר עם ממ"ה הקב"ה, ראוי לו לעמוד ביראה וברתת ובזיעה ובדעת מיושבת לכוין הדברים שיצאו מפיו.

ובמח"ז וראב"ן (קעז) פי' באימה, וכ"כ הרשב"א (ח"א רטו) דמשו"כ אין לש"ץ להשמיע קולו כדי שישבחוהו. והטור (צג) נקט את שניהם "באימה והכנעה".

וכ' רבינו יונה לאו דוקא כובד ראש אלא דרך משל הוא, כלומר מפני שראשו הוא עיקר כל האיברים וכשמכביד אותו עליו כל אבריו נכנעים ויושב בהכנעה כך המתפלל צריך שישב באימה ובהכנעה.

ועי' פנ"י דענין ההכנעה הוא "שישעבד המוח שהוא בראש לה' לבדו ולהסיר כל המחשבות הזרות שהם מענינים גשמיים וצרכי עוה"ז" (עי' טור צח). וכ' דכוונה זו היא **לפני התפילה**, שהרי בשעת התפילה צריך לכוון פי' המלים ולשאלו צרכי הגשמיים. [ופי' דמשו"כ הל' "מתוך כובד ראש", ולא "בכובד ראש"].

אבל הריב"ן פי' דהוא במעשה התפילה, "שמתוך שראשו כפוף נראה כמכביד ראשו". כלומר דכובד ראש הוא הדין שיהיה ראשו כפוף ועיניו למטה.

שערי דמעות

אי' בברכות (לב:) ובב"מ (נט.) דמשחרב ביהמ"ק אע"פ שננעלו שערי תפלה שערי דמעות לא ננעלו. ופי' הריב"א (ב"מ) שהדמעה מתקבלת יותר מהתפילה. ועי' רבינו בחיי בראשית (א,יח) שהדמעות בתפילה כניסוך המים עם הקרבן.

ובתפלת חנה נאמר "ובכה תבכה" (שמו"א א,י), וכ' הרלב"ג (פ"ז) תועלת ה' להודיע שריבוי התפילה והבכי עוזרים שתהיה התפילה נשמעת, כי **ההתפעלות בכייה גורם שתהיה התפילה בכוונה יותר**, ולוה ארז"ל כי שערי דמעה לא ננעלו. וכ"מ במאירי (ב"מ) דביאר מ"ש שערי דמעה וכו' שכשהתפילה יוצאת "ממעמקי הלב עד שהדמעה גוברת עליו", הרי היא מקובלת ביותר.

וכ' בהגהות הר"ף על הסמ"ק, וג' תפלות נשמעות, תפילות יחיד בדמעות בכל יום, תפילות צבור בכל יום, יחיד בין ר"ה ל"כ. וכל הבוכה בלילה בתפילה, כוכבים ומזלות בוכים עמו ותפילות נשמעות.

שואל כענין

הרב מנחם כהן

א. יש להסתפק למי שלא כיון באבות שמעיקר דדינא היה לו לחזור. האם יש לו להשתדל להתפלל כשליח ציבור שיקיים בזה תפילה ובליל שבת לומר מעין שבע. ב. פעמים שאדם מסתפק מתי יותר ראוי שיקבע להתפלל קודם סדר למודו או אחר סדר למודו [ושכיח במעריב בשעון קיץ] מלבד חשבון ההלכה של דיני תפילה, יש לציין מה שכתב בשל"ה הק' הגורם הגדול שעוזר אל הכוונה תורה. וכשיקום להתפלל [השקוע בתורה] לא יקשה עליו לכיין לב, ויקל עליו מאד. וראה גם בתרגום תהלים עה"פ ה' שפתי תפתח, ה' ספתי פתח באורייתא. ג. יש להסתפק האם יש איסור לעבור לפני המתפלל, באדם שבדאי לא כיון בתפילה. שמעיקר ההלכה לא יצא ידי חובת תפילה. וכמדומה שההוראה בזה לאיסור וצ"ע.

ד. כתוב בשבולי הלקט בשם ר' יעקב מוירצבורק שלמאן דאמר תפילות כנגד תמידים סידורם, כמו שבקרבנות נקטינן **סתמא** כשרים ועלו לבעלים לשם חובה רק במכוין בהם שלא לשמה גרע. הכי נמי בתפילה דאינו מכוין הוי כסתמא ויצא ידי חובתו. ויש לעיין למפורסם בשם מרן הגר"ז בענין סתמא לשמה בקרבנות אי שייך כן בתפילה.

והנה תפילת נעילה לא מכונת כנגד שום קרבן ויתכן שבה מדינא יותר צריך לכיין ודו"ק.

כונה באמירת "זהו רחום" כב' זה'

הרב אורי שרגא הכהן בייפוס

מן המפורסמות היא מחלוקת הראשונים בענין חיוב תפילה מדאו' אך כו"ע לא פליגי דבעת צרה גם לדעת הרמב"ם יש מצות תפילה מדאו', ומסופר על מרן הגר"ז זצ"ל שלעיתים קרובות היו נשמעות מפיו תפילות קצרות כעין "אנא ה' הושיעה נא" ובאר מקורביו שחשש בזה לדעת הרמב"ם בכל עת שניצב בפני כל קושי שהוא, שזה בגדר עת צרה המחייב תפילה. ונראה כדבר פשוט שתפילה המחויבת מתוך צרה וכו"ל אם היא נאמרת בלא כונה היא רחוקה מאוד מקיום החיוב הנ"ל שכל הענין הוא לפנות בעת צרה למי שיש בידו לעזור אך איזו צרה יש לזה כאשר פונה בפיו בלבד וליבו בל עימו. כמדומה שאם בחלק גדול מהתפילות הקבועות שסידרו לנו חז"ל נוכל הרבה פעמים למצוא גם כן תפילה מתוך צרה הנוגעת למצב מסוים באותו הזמן [כגון רפאנו כשיש לו חולה קרוב אליו או ברך עלינו כשאין מספיק גשם או כשיש קושי בפרנסה], הרי הדברים נכונים על אחת כמה וכמה בנוגע לתפילת "והוא רחום" שנתקנה ע"י הקדמונים להאמר בימי ב' וה' שהם ימי רצון [ועי' בב"י שמציין לכל בו שמבאר שע"י נס נתקנה] וכל המתבונן בתוכן תפילה זו מרגיש איך שכל מילה שם נוגעת באורך הגלות וקושי הצרות המתרבות בכל עת, וא"כ הוא פלא גדול כיצד נשתרש שדוקא תפילה זו שהיא לכא' חמורה יותר מתפילות אחרות נגרע חלקה וצורתה משאר תפילות. ומה עוד שהמשנה ברורה (בס"י קל"ד סק"ב) הדגיש במילים ברורות על תפילה זו שצריך לאומרו **בכונה ובמתן ולא במרוצה**, ובעוה"ר בהרבה מן המקומות לא מספיק הזמן אפילו לקריאת התיבות בקצב מהיר [למעלה מ-1230 תיבות ב-5 דקות או פחות האם זה אפשרי?]

וברור שבאופן כזה רחוק מאוד שתפילה זו תאמר בכונה הראויה לה. וכמה מכשולות יוצאות מאופן וצורת התפילה המהירה הזו: א. חשש ביטול מ"ע דתפילה בעת צרה וכו"ל. ב. יתכן שיש בזה גם כן ביטול הציפית לישועה שכן כאשר תפילה מיוחדת על הגאולה נאמרת בזלזול ובחוסר לב האם אין כאן הוכחה קשה לכך שאין המתפלל מצפה כלל לישועה? ג. ומי ידע אם אין כאן חלילה לריבוי הצרות והכבדת הגלות - כאב המכה את בנו ובנו מבקש במלמול חטון ואדישות מופגנת לחוס עלי, האם האב יחוס או חלילה יכביד מכתו עד שהבן ידע כיצד לבקש **באמת** רחמים על עצמו? ואציע בזה דרך לתיקון הענין הכאוב במה ששמעתי על מקומות שנהוג בהם שבעל התפילה מסיים בקול כל קטע מהוהוא רחום כך שאין בהלה בציבור "להריץ" את כל התפילה שמא לא יספיקו להדביק את קצב החזון שמתמרה אף הוא להדביק את הציבור וחוזר חלילה, ואמנם העצה הכרוכה בתוספת של קרוב לב' דקות לאמירת הוהוא רחום אך התועלת שבה רבה מאוד ושוה את ההשקעה הגדולה. יהיו לרצון אמרי פינו והגיון ליבנו לפני צורינו וגואלינו.

נושאי הגליזנות הקרובים

***

ראה - לא תתגודדו (אגודות אגודות)

שופטים - דיני מלך ישראל (י. י. די-ב)

כי תצא - שילוח הקן (כ. ו-ז)

כי תבא - ביכורים (כו. א-ז)

ד"ת מתאימים [עד 700 מילים] אפשר להניח בצירוף שם מלא וטל', בתיבות "עומקא דפרשה" שבפתח אוצה"ס "בית יוסף" רח' שד"ח, ובברכפלד ליד ביהכ"נ "בני הישיבות" שד' יחזקאל.

או לשלוח בדוא"ל gal200@neto.bezeqint.net

חומר יתקבל בכל שבוע עד יום ג' בערב [ד"ת בכת"י ברור עד יום א'].

אין המערכת אחראית להחזיר כתבים או דיסקים.

תגובות יתקבלו בציון שם מלא בלבד, [בפרסום התגובה אפשר להשתמש בר"ת]

גליון עומקא דפרשה יו"ל בס"ד מדי שבת, במודיעין עילית רמת שלמה ואלעד.

[הנושא אחיד והכתבים מובני המקום] ניתן להשיג את עלוני שאר המקומות בטל' 054-8463121

תשובות לגליון המאה

בגליון ק"ה - פרשת ראה

יתפרסמו בס"ד תירוצים לקושיות גליון המאה.

יתקבלו רק תירוצים שנכתבו בקיצור ובבהירות. עדיפות לתירוצים על קושיות שנשארו בצ"ע.

תשובות יתפרסמו בשם מלא בלבד, בחורים מתבקשים לציין גם את שם הישיבה.

ניתן לחסור למערכת עד יום ראשון כ"א אב בערב, בדוא"ל או בתיבה ליד אוצה"ס, [בכת"י ברור בלבד].

תוכנית "שמח תשמח" לילדים עד גיל שנה

לפרטים: 050-4150605

מחפש חברותא לזמן אלול? התקשר עכשיו לקובעי עיתים

9141217

לקראת זמן אלול הבעל"ט
תתפרסם בס"ד
טבלת הברותא מעודכנת.

הגליון מוקדש לעילוי נשמת

הר' הקדוש מבעלזא

האדמו"ר אהרון זצוק"ל

נלב"ע כ"א אב

עשה תרומתך קבע

הקופה שגדולי הדור סוממים וממליצים עליה

הקופה הקדושה
החזקת בני

הקופה הקדושה
החזקת בני